

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

Nordens litteratur. I. Får 1860. II. Efter 1860. Redigeret af Mogens Brøndsted. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag, København; Gyldendal Norsk Forlag, Oslo; CWK Gleerup Bokförlag, Lund 1972.

Wilhelm Friese: *Nordische Literaturen im 20. Jahrhundert.* Alfred Kröner Verlag. Stuttgart 1971.

Nordens litteratur är ett översiktsverk, omfattande två volymer på sammanlagt drygt tusen stora och tättryckta sidor. Den första och till omfånget mindre av dem för skildringen från äldsta tid fram till 1860; den andra, större, omspänner tiden fram till 1960, alltså endast ett sekel. Man kan ha delade meningar om en sådan indelning, men säkert har redaktionen handlat klokt genom att på detta sätt anpassa sig till den värderingsnorm som är den förhärskande bland våra dagars »litterärt intresserade».

Som utgivare fungerar tre förlag, ett danskt, ett norskt och ett svenskt; även Nordiska kulturfonden har lämnat bidrag till företagens finansiering. För texten svarar nio litteraturforskare, och bland dem är alla nordiska länder representerade med ett undantag: avsnittet om den färöiska litteraturen är författat av en dansk, Mogens Brøndsted, professor i Odense. Han är över huvud taget den av medarbetarna som varit mest i elden, inte bara som ansvarig för det hela i egenskap av redaktör utan också som författare till dels kapitlet om dansk och norsk litteratur under skedet 1500–1830, dels det om dansk litteratur 1830–1960, dels slutligen de flesta av de instruktiva inledningar, varmed de olika avsnitten är försedda. Förmodligen är han också mannen bakom det osignerade förordet, där vi får besked om verkets båda huvudsyften. Det ena sägs vara att ge introduktion i samtliga sex nordiska nationallitteraturer. Avsnitten om de olika ländernas diktning är dock inte, får vi veta, i första hand skrivna för detta lands egna läsare utan för läsare från de andra länderna; därför förutsätts inte någon djupare kunskap om historiska, politiska och sociala förhållanden, utan dessa tecknas i sina huvuddrag som bakgrund till den litterära utvecklingen.

Verkets andra huvudsyfte har, enligt förordet, varit att för varje enskild period sammanställa och sammanfatta litterära riktningar och resultat inom hela det gemensamt nordiska området. Detta sker i kapitelinledningarna, vilka sägs utgöra dess egentliga »nyindsats». Målet har varit att klargöra, att Norden utgör en kulturell enhet.

Av förordet framgår vidare, att varje enskild medarbetare har haft frihet att inom

den av redaktionen uppdragna ramen välja ut de författare och de verk som han önskar behandla i sitt avsnitt. Som allmän regel har dock gällt att en utförligare presentation av ett begränsat antal författare är att föredraga framför en uppräknig av namn och boktitlar. Att samtliga medarbetare redligen strävat att följa dessa riktlinjer är uppenbart. Deras strävan har också burit önskad frukt, låt vara att detaljer kan diskuteras. En huvudfråga är emellertid, huruvida genom deras samfällida ansträngningar verkligen det nya perspektiv öppnats, vari Norden skulle framstå som en kulturell enhet. Det är svårt att ge ett entydigt svar på den frågan. Vi får intressanta och värdefulla upplysningar om likheter — för den delen också om olikheter — i de nordiska ländernas sociala och politiska utveckling, och vi får talrika och stundom överraskande inblickar i och närbilder av det ideologiskt-filosofiska, stilistiska och allmänt litterära växelpelet mellan dem; frågan är ändå, om helhetsbilden blir den av en verklig kulturell enhet. Kanske är ordet »kulturell enhet» alltför stort och förpliktande för att passa riktigt in i detta sammanhang.

Däremot vill jag mer än gärna erkänna att de båda volymerna utmärkt fyller den första av de båda uppgifter som nämns i förordet: att introducera. Alla verkets olika avsnitt är välskrivna och välmatade med kunskap, och alla stimulerar de till återupplivande av gamla bekantskaper och stiftande av nya.

En särställning bland arbetets nio författare intar givetvis redaktören själv, professor Brøndsted, redan genom omfattningen och tyngden av sin insats. Om den har redan talats. Bland de övriga författarna finns nio svenskar. Peter Hallberg behandlar i ett brett upplagt kapitel all nordisk litteratur från äldsta tid fram till reformationen. Hans utgångsläge har varit gynnsammare än någon annans, eftersom ju Norden under den epoken faktiskt utgjorde en kulturell enhet. Gunnar Svanfeldt tecknar den svenska diktens historia från reformationen fram till 1890. Ulf Wittrock har åtagit sig den krävande uppgiften att redogöra för den litterära utvecklingen i Sverige under vårt eget århundrade. Philip Houm skildrar den norska litteraturens öden mellan åren 1830 och 1960. För Finlands litteratur, den finsk-språkiga såväl som den svensk-språkiga, under samma tidrymd svarar Johannes Salminen. Uppdraget att ge en bild av den isländska litteraturen under epoken från 1500-tal till nutid har fördelats på tre författare: Jón Samsonarson (1500–1770), Steingrímur J. Þorsteinsson (1770–1935) och Ólafur Jónsson (1935–1960).

Alla verkets medarbetare torde ha känt kravet att inte överskrida gränsen för det tillde-

lade utrymmet som en hård press. Däri ligger säkerligen förklaringen till att vissa namn, som man kanske tycker borde ha varit ganska givna, inte har kommit med. Som exempel kan nämnas Olle Hedberg och Östen Sjöstrand i Wittrocks avsnitt. Kanske är förklaringen densamma till den ordknapphet som karakteriserar behandlingen av såväl Selma Lagerlöfs som Lagerkvists ålderdomsverk — för att dra fram ännu ett par exempel ur samma avsnitt. Å andra sidan måste på Wittrocks konto noteras att han har funnit utrymme för en både fin och djupgående analys av Gunnar Ekelöfs sista diktsamlingar.

Ännu hårdare trängd av det stränga kravet på begränsning förefaller Gunnar Svanfeldt att ha varit: han är påfallande sparsam med belysande citat. Sin i och för sig förträffliga redogörelse för Bellmans diktning illustrerar han sålunda inte med en enda hel strof, endast med någon enstaka rad här och där. Ett kapitel som jag har läst med särskilt stor behållning är Philip Houms redogörelse för norsk litteratur efter 1830. Till en del ligger väl orsaken i själva stoffet, men Houm har en ovanlig förmåga att låta detta komma till tals på sina egna villkor — vilket bl. a. innebär att han är frikostig med citat.

Naturligtvis är det en detalj utan betydelse för helheten men det synes mig ändå värt att påpekas, att Johannes Salminen i sitt välvärdade och stimulerande avsnitt om Finlands litteratur har givit plats åt en i all sin korthet träffsäker och givande karakteristik av Tove Janssons författarskap.

*

På ett västtyskt förlag kom förra året ett arbete som i viss utsträckning utgör en parallell till »Nordens litteratur». *Nordische Literaturen im 20. Jahrhundert* heter det, och dess upphovsman — ty här är det fråga om ett enmansföretag — är docenten vid Tübingens universitet Wilhelm Friese, författare även till verk om nordisk barock och om den isländska romanen i våra dagar.

»Nordische Literaturen», i pluralform, är alltså det namn som Friese har givit sin bok. Han gör, med andra ord, inte något försök att betrakta de nordiska ländernas litteratur som en enhet utan nöjer sig med att ta dem var och en för sig, varvid han dock, väl att märka, utelämnar den del av Finlands litteratur som är skriven på finska. Även med denna avskärmning är ju den uppgift han förelagt sig stor och svår tillräckligt. God hjälp har han haft av skandinaviska kolleger — en av dem som avtackas i förordet är Mogens Brøndsted — men det förminskar ju på intet sätt respekten för hans prestation.

Om allt som avhandlas i boken kan Friese givetvis inte ha skaffat sig förstahandskännedom, och ibland irriteras man av karakteristiker och omdömen som förefaller — lindrigt uttryckt — förhastade och näppeligen kan vara grundade på självsyn. Det gäller exempelvis vad som i inledningskapitlet sägs om Strindbergs Giftas och längre fram i boken om Ekelöfs sista dikter — det måste tyvärr rubriceras som direkt missvisande i den mån det över huvud taget säger något. Försyndelser av det slaget förekommer dock ingalunda så ofta att de kan betecknas som typiska för Frieses framställning. I regel gör han intryck av att utmärkt väl veta vad han talar om, och han talar om det på ett enkelt och oaffekterat språk. Vad man från principiell synpunkt kan invända mot hans arbete är i stället att det bitvis röjer en dragning åt kataloghållet och att det är alltför fattigt på illustrerande diktprov. Åtskillig skandinavisk litteratur finns ju trots allt också i tysk översättning!

I gengäld har Friese fått utrymme för många författarnamn som man förgäves söker i »Nordens litteratur». Som ett slags resonerande författarlexikon kommer hans bok förmodligen att få sin viktigaste uppgift.

Gustaf Fredén

Lyrik i tid och otid. Lyrikanalytiska studier tillägnade Gunnar Tideström 7.2.1971. Gleerup Lund 1971.

Akademiska festskrifter tillkommer i allmänhet inom en strängt personlig ram: vänners, kollegers och elevers hyllning till ett vördat festföremål. Från forskningssynpunkt blir de sedan ofta märkligt konturlösa allmänningar, mötesplatser för forskare av olika slag, med olika ämnesområden och inriktningar — om de inte råkar ut för ödet att mer eller mindre glömmas bort. När litteraturvetenskaparna vid institutionen i Uppsala velat hylla sin lärare och kollega Gunnar Tideström på hans 65-årsdag, har utgivarna, Gunilla och Staffan Bergsten, önskat motverka det förströdda och splittrade intryck som festskrifter ofta gör genom en markerad temainriktning, och tema valet har varit tämligen självskrivet: lyrik och lyrikanalytiska studier. På ett lämpligare sätt har man knappast kunnat visa sin tacksamhet mot och uppskattning av Tideströms på lyrik inriktade forskargärning och hans pionjärinsats för en modernare, av anglosachsisk nykritik influerad men tolerant mångsidig diktanalys. Om Tideströms betydelse för den krets unga uppsaliensiska litteraturhistoriker, som på 1940-talet samlades till diktölkningar i ny anda, och hans engage-